

ДОСВІД ВНЗ НІМЕЧЧИНИ З УДОСКОНАЛЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В СИСТЕМІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ В УКРАЇНІ

У даній статті аспектно подано досвід ВНЗ Німеччини з реформування системи вищої освіти. Даний досвід може бути використаним з метою підвищення якості фахової підготовки в Україні

In this article experience of Germany high educational schools of reformation of high educational system was presented partly. This experience with the perpers of development of quality of professional preparation in Ukraine can be used.

Вступ

Ідея розбудови об'єднаної Європи зародилась 59 років тому. Цей процес передбачав консолідацію зусиль країн, їхніх громадян на засадах гуманістичних цінностей, свободи, демократії, правової держави, соціальної справедливості та толерантного, дбайливого ставлення до різнобарвної культури, багатомовної спадщини, традицій у сфері формування людини, особистості та надання їй можливості відповідно до потреб, інтересів та здібностей оволодівати певним освітнім рівнем.

Країни Європи продуктивно співпрацюють у межах Європейської культурної конвенції, яка сприяла активній співпраці у галузі створення єдиного європейського освітньо-наукового простору. Освіта та наука є явищами соціальними, а тому причину реформування європейської системи освіти необхідно шукати саме в цій сфері. Дійсно, поштовхом для освітніх змін у Європі були студентські страйки 1968 року, які призвели до корінних змін у законодавстві європейських країн. Стурбованість європейської громадськості обумовлювалась якістю навчання, рівнем конкурентоспроможності випускників вищих навчальних закладів, які поступалися на ринку праці своїм північноамериканським колегам [1, с. 9 – 10].

Процес перебудови Європейської системи вищої освіти дістав назву Болонського, хоча є підстави називати його Сорбоннсько-Болонським. Розвивався він поступово: від низу до верху. Торкався студентів, університетів та урядів європейських країн. Символічність назви процесу пов'язана з найдавнішими ВНЗ Європи – університетом м. Болонья та Сорбоннським університетом Парижа. 18 вересня 1988 року, під час святкування 900-ї річниці Болонського університету, була підписана Велика Хартія Університетів. Цей міжнародний документ підписали і чотири українських університети: Харківський державний університет імені В.Н. Каразіна, Дніпропетровський державний університет, Одеський національний університет ім. І.І. Мечнікова, Національний технічний університет «Київський політехнічний університет».

Через 10 років (1998 р.) на святкуванні 800-річчя Паризького університету – Сорбонни, міністрами освіти чотирьох європейських країн (Італії, Німеччини, Великобританії, Франції) підписано Сорбоннську декларацію, яка була спрямована на гармонізацію національних систем вищої освіти. Через рік, у 1999 р. в Болонії народилася нова декларація, підписана 31 особою, відповідальною за розвиток вищої освіти у 29 країнах Європи.

Сподівання українських освітян пов'язані з приєднанням до Болонського процесу на саміті міністрів, відповідальних за вищу освіту, у м. Бергені (Норвегія) 2005 року.

З огляду на зазначене вважаємо, що розбудова європейського освітньо-наукового простору є міжнародною, міжурядовою ініціативою. Заснована на спільному бажанні держав політика у сфері вищої освіти передбачала реалізацію таких двох основних цілей:

- перетворення європейського континенту на безмежний простір, в якому студенти, викладачі та дослідники могли б вільно переїжджати з однієї місцевості в іншу;
- зробити цей простір прозорим та привабливим для всього світу.

Кожна країна, котра задекларувала готовність до реалізації положень Болонської конвенції, прагне, зберігаючи культурні надбання свого народу, за допомогою інтеграції полегшити поступову адаптацію громадян своєї держави до європейських змін у системі вищої освіти. Крім того, кожна країна усвідомлює, що іншого шляху, ніж забезпечення прозорості та якості на світовому рівні, немає.

Саме цей двовимір – міжнародний та національний – дозволяє знайти схвалення у більшості європейських країн.

В умовах поглиблення освітніх євроінтеграційних процесів особливого значення набуває проблема вивчення досвіду країн, міністри освіти яких підписались під Болонською конвенцією 1999 року. Десятиліття поспіль дозволяє здійснити аналіз результатів педагогічного експерименту з упровадження двоступеневої підготовки фахівців, кредитно-модульної технології організації навчання студентів, із створення умов для

навчання та стажування науково-педагогічних працівників та молоді, яка оволодіває професією у ВНЗ.

Мета статті

Це аспектичний огляд досвіду ВНЗ Німеччини з реформування структури та спрямування навчання студентів і виявлення елементів, які можуть бути використаними з метою адаптації фахової підготовки студентів у вітчизняних ВНЗ до модернізованих умов навчання у закладах вищої освіти Європи за бакалаврськими та магістерськими програмами.

Дослідженню проблеми євроінтеграційних явищ у системі вищої освіти приділяли увагу такі вітчизняні та зарубіжні вчені і педагоги-практики: І.Бабин, Я.Болубаш, Н.Булгакова, І.Грубінко, А. Дьомін, І.Зязюн, Л. Зязюн, Л. Мороз, М. Степко, В.Шинкарук (Україна); Жіль Лешат, Катрін Констан (Франція); Кіт Хау (Великобританія); Іра Павловскі, Мікаель Шмітц (Німеччина); Марі – Кармен Салас (Іспанія).

Об'єктом нашого педагогічного інтересу стала система вищої освіти Німеччини, оскільки її досвід з впровадження положень Болонської конвенції є певною мірою повчальним, оскільки саме в цій країні на всіх рівнях до даної проблеми поставились глобально і найбільш конструктивно.

Система вищої освіти Німеччини є відомою у світі, оскільки в цій країні збереглися давні університетські традиції, і це закономірно, адже перший німецький університет з'явився у 1386 р. (у Гейдельберзі). Однак, знаходячись у центрі Європи, Німеччина в кінці ХХ-го століття зазнала впливу євроінтеграційних тенденцій, що не могло не позначитись на німецькій системі підготовки фахівців. Реформування системи вищої освіти розпочалось у 1998 р., у рік підписання чотирма європейськими міністерствами освіти Сорбонської декларації. Завдання освітньої реформи були визначені державним законом – Рамковим актом для вищої освіти [1, с. 5]. Основна мета реформування – до 2009 – 2010 рр. забезпечити двоциклову підготовку фахівців, тобто необхідно було створити умови для навчання бакалаврів та магістрів. Ідеї даного закону гармонійно поєдналися з одним із положень Болонської конвенції, яка організовано почала реалізовуватись у країні з 1999 року. З огляду на особливості адміністративного устрою держави, що виявляються в наявності федеральної структури, відповідальність за виконання міжнародної угоди щодо розвитку вищої освіти була розподілена в межах федеральної структури: Федеральний уряд, керівництво земель, вищі навчаль-

ні заклади. На кожному з рівнів відповідальності вирішувалися конкретні завдання: на національному рівні. Робоча група з впровадження Болонського процесу (до неї увійшли представники Федерального міністерства освіти та науки, Постійні збори Міністерств освіти та культури земель, Збори ректорів Німеччини, Німецька служба з академічного обміну ДААД, Національна організація студентських організацій, Акредитаційна Рада Німеччини, представники громадських організацій) займалась підготовкою резолюцій, відкрила Болонський інформаційний центр, організувала публікації щодо підтримки ВНЗ у напрямі впровадження ідей конвенції); на рівні земель Міністерства освіти та культури працювали в напрямі забезпечення еквівалентності дипломатів. А тому, коли певний ВНЗ вводив нові навчальні курси, його керівництво чи керівництво окремих факультетів повинні через подання заявок погоджувати свої нововведення із Міністерством освіти і культури земель.

Оскільки однією з вимог Болонської конвенції є впровадження нової навчальної технології, звичайно, таке процедурне завдання повинно було безпосередньо вирішуватись на рівні університетів. Новою педагогічною технологією стала кредитно-модульна. Це така модель організації навчального процесу, яка базується на поєднанні модульних технологій та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів) [2, с.18]. Впровадження у систему вищої освіти Німеччини, як і в систему вищої освіти України, на відміну від США та Великобританії, такої технології передбачає внесення суттєвих змін не лише в структуру організації навчального процесу у ВНЗ, а й зумовлює потребу докорінного переосмислення мети навчання студента в контексті єдиного європейського простору вищої освіти. В університетах були створені інститути та адміністративні структури, які відповідно до Акту про модуляризацію (прийнятий у 2003 р. Міністерством освіти і культури земель) допомагали факультетам створювати та впроваджувати нові модулі (у системі ВНЗ Німеччини під модулем розуміють окремих інтегрований навчальний курс) для підготовки бакалаврів чи магістрів. Уведення модульного навчання зумовило потребу переглянути форму підсумкового контролю з навчального курсу (для німецьких ВНЗ традиційними формами такого виду контролю були заліки та іспити – залежно від обсягу навчального часу, відведеного для опанування дисципліни, та особливостей її змістової спрямованості). Уведено екзаменаційний контроль. Особливості підготовки студентів до іспиту в університетах Німеччини полягають у тому, що протягом семестру матеріал лекційно може викладатися не

одним професором, а декількома (кожен з них може читати лекції, тематика яких є близькою до його наукових досліджень). Безпосередньо перед іспитом лекції читаються повторно здебільшого аспірантами. І на цих лекціях, на відміну від попередніх, рівень присутності студентів є надзвичайно високим. На іспиті присутні викладачі, котрі аспектно читали лекції.

Досвід університетів Німеччини, зокрема – імені Ю.Лібиха, м. Гіссен, є повчальним як безпосередньо для українських ВНЗ, так і для вітчизняних адміністративних освітніх структур, оскільки прослідковувалась взаємна зацікавленість у результативності експерименту. Нам імпонує серйозність, злагодженість дій Болонської групи спеціалістів, Болонського комітету (на рівні університетів), які виконували технічну роботу із створення модульних курсів, деформування політичну коректність даної діяльності на університетському рівні, а також обмінювались інформацією, досвідом з регіональними та національними властями. Проводилось консультування факультетів, розроблялись документи для затвердження сенатами (вченими радами) університетів.

Не дивлячись на те, що педагогічний експеримент у ВНЗ Німеччини завершився і результат у різних університетах є різним (1) Болонська ідея працює повністю; 2) вона впроваджена частково; 3) не прийнята), ми погоджуємось із думкою колег з університетів в м. Гіссен, м. Галле та ін. про те, що двоциклове навчання студентів, що дозволяє готувати бакалаврів та магістрів, готовність німецьких ВНЗ приймати іноземних студентів за багатьма магістерськими програмами (зокрема вища школа Вайнштефан), помірна вартість навчання (від 300 до 600 євро на рік), роблять систему вищої освіти Німеччини привабливою для іноземних громадян. Водночас вже склався і певний підхід до модульного навчання. Модуль стандартизує зміст навчання, що дозволяє певною мірою уніфікувати навчальні плани за різними спеціальностями. Як і у Великобританії, у процесі навчання за магістерськими програмами спостерігається особливий підхід до відбору випускників бакалаврату. Магістром може стати студент, у якого спеціальність за ОКР – бакалавр, не була ідентичною. Наприклад, у Вайнштефанскул магістрами із бізнесу можуть бути випускники бакалаврату як економічних, так і технологічних спеціальностей. Екстраполяція такого досвіду на систему магістерської підготовки в українських ВНЗ є доречною. Доцільно, на нашу думку, на рівні магістратури дозволити це робити в межах не лише напряму, а й галузі, що

значно розширило б діапазон можливостей працевлаштування українських випускників.

Вивчаючи досвід німецьких ВНЗ із запровадження 2-ступеневого навчання, доходимо висновку щодо вияву німецької дисциплінованості, відповідальності при виконанні міжнародних угод, водночас викликає повагу їхня поміркованість, врахування практичної доцільності нововведень. На відміну від України, де, наприклад, виконуючи розпорядження МОН України щодо підготовки студентів за ОКР – бакалавр та магістр, запроваджено такий підхід до підготовки лікарів ветеринарської медицини, (відповідно до ОКХ бакалавру з ветеринарської медицини дозволено працювати лише державним підприємствам з ветеринарської медицини та заборонено мати приватну практику), у ВНЗ Німеччини за даною спеціальністю підготовка здійснюється традиційно, студентам після 5 років стаціонарного навчання присвоюється кваліфікація «Лікар ветеринарської медицини». Щодо конкретної спеціалізації, то для випускника вона є можливою після 3-х років практичної діяльності на посаді лікаря ветеринарної медицини. Фахівець звертається до Асоціації лікарів з ветеринарської медицини з проханням щодо спеціальності, від її спеціалістів отримує практичні завдання, які через певний період стажування складає в присутності експертів.

Повчальним є досвід ВНЗ Німеччини щодо практичного навчання студентів. Існує досвід встановлення тісних зв'язків між ВНЗ та фірмами, що виготовляють сільськогосподарську техніку, технологічне обладнання для харчової промисловості тощо. Відомі виробники (н-д, компанія «GLAAS») постачають безкоштовно ВНЗ техніку та обладнання з метою навчання студентів. Такий підхід пояснюється тим, що власник фірми зацікавлений, щоб студенти, які здобуваючи професію у відповідному закладі освіти, набули практичних навичок роботи з технікою, обладнанням саме цієї фірми, що в подальшому дозволить їм за можливості та потреби купувати саме таку техніку і разом з тим пропагуватиме серед інших фахівців.

В Україні існує проблема педагогізації керівників практичного навчання студентів. У Німеччині це питання теж актуальне. Значна кількість бауерів (фермерів) укладають угоди з ВНЗ, які готують технічні, сільськогосподарські, технологічні кадри, щодо проходження практики у їхніх господарствах. Під час захисту результатів практики у ВНЗ мають бути присутні фермер із дружиною.

Така присутність підвищує рівень об'єктивності оцінювання практичних умінь та навичок студентів, їхніх загальнолюдських якостей. Задля

цього передбачена короткострокова психолого-педагогічна підготовка фермерів, які можуть виконувати функцію керівників практики студентів на виробництві, у ВНЗ з виданням їм відповідного сертифіката.

Висновок

Вища освіта України реформується в умовах євроінтеграційного функціонування. Саме цим визначається потреба вивчення передового досвіду з підвищення якості професійної підготовки студентів з метою екстраполяції кращих зразків на вітчизняну систему підготовки студентів із збереженням власних освітніх традицій.

Література

1. *Павловські Іра*. Процес централізованого прийняття рішення та адміністрування щодо впровадження модульної форми навчання при підготовці бакалаврів та магістрів на університетському рівні. Досвід університету м. Піссен, Німеччина : Досвід та проблеми країн Європи з реалізації ідей Болонської конвенції : матеріали міжн. наук.-практ. конф., ч. 1., Біла Церква, 2007. – С. 5–8.
2. *Вища освіта України і Болонський процес : навч.-метод. посіб.* / [укладачі: Л. В. Барановська, А. І. Дьомін, Л. Л. Побережна.], Біла Церква : БДАУ, 2007. – 108 с.

